داود قدرتی[1]

معرفی نسخهٔ خطی قرآن قونوی (کتابت ۶۷۷ق) محفوظ در کتابخانهٔ چستربیتی

نسخه‌پژوهی

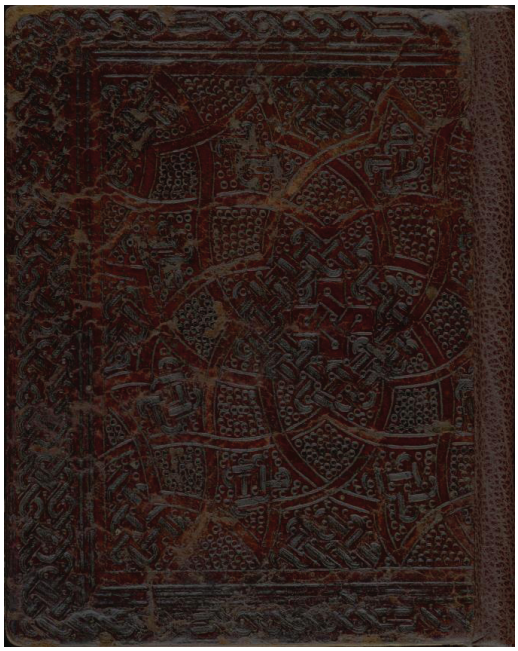

نسخهٔ خطی حاضر مصحف قرآن کریم مربوط به عصر سلجوقی است که در ربیع الثانی سال ۶۷۷ق در قونیه کتابت شده است. کاتب نسخه حسن بن چوپان بن القونوی از اهالی قونیه این نسخه را به سنقر بن عبدالله الصاحبی تقدیم کرده است.

مخلص بن عبدالله الهندی تذهیب این نسخه را بر عهده داشته است. وی در تذهیب، طلاکاری و تنوع نقوش اسلیمی و زرافشان استادی معتبر و از مشاهیر تذهیبکاران در شهر قونیه به شمار می‌آمده است. از دیگر آثار این هنرمند می‌توان به نسخهٔ شش دفتر مثنوی مولوی به‌کتابت سال ۶۷۷ق اشاره کرد که هم‌اکنون در موزهٔ مولانا در قونیه نگهداری می‌شود.

این نسخهٔ هنری دارای ۳۳۵ برگ است که در هر برگ ۱۴ سطر در فضای متنی به عرض ۸۰ میلی متر در ۱۰۵ میلی متر کتابت شده است. قطع نسخه ۹۸ میلی‌متر در ۱۱۲ میلی‌متر است. این نسخه به‌خط نسخ کتابت شده و آرایه‌های هنری آن به‌شرح ذیل است:

صفحهٔ اوّل شامل نقوش زنجیره‌ای و پیچیده‌ای است که تمام حاشیهٔ صفحه را در بر گرفته است. داخل صفحه با نقوش هندسی و تودرتو تزئین شده که گویا از تلفیق عبارات «لا اله الا لله» سود جسته و در کمال قدرت و ابتکار اجرا شده است. در بالا و پایین صفحه

گزیده‌ای از نسخهٔ هنری قرآن (کتابت ۶۷۷ق)

اوّل عبارت «انه القرآن کریم في کتاب مکنون» و در صفحهٔ مقابل عبارت «لا یسمه المطهرون، تنزیل من رب العالمین»[۱] درج شده که هر دو عبارت به‌خط رقاع و با رنگ سفید کتابت شده است. در صفحات آخر نیز تمام صفحه با کیفیتی استادانه تذهیب و طلاکاری شده است. مُذهّب نقوش تودرتو و تحریری را به‌شکل مارپیچی با مهارت تمام اجرا کرده است. در حواشی کتیبه و در بین دوازده دایرهٔ بزرگ و کوچک، اشکالی شبیه خط کوفی تزیینی اجرا شده که داخل یکدیگر فرو رفته و گردونهٔ مزینی را تشکیل داده‌اند. در بین صفحات داخلی قرآن و مطابق شیوه مرسوم قرآن‌نویسی، علایم و نشانه‌ها از جمله کلمات «خمسه» و «عشره» به‌خط کوفی شرقی کتابت و طلاکاری شده است. اسماء متبرکه عموماً به‌شکل طلاکاری و محرر اجرا شده‌اند. حاشیهٔ صفحات نیز تذهیب‌های گردونه‌ای و دایره‌ای و ترنجی دارد.[۲] جلد نسخه چرم قهوه‌ای‌رنگ به‌همراه نقوش اسلیمی است.

آغاز، انجام و انجامه این نسخه به‌شرح ذیل است:

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحیم. الحمد لله رب العالمین...»

انجام: «... الذي یوسوس في صدور الناس. من الجنّة والناس.»

انجامه: «فرغ من کتبة المصحف الکریم العبد الضعیف المحتاج الی رحمة ربه الطیف الحسن بن جوبان بن عبدالله القونوی في قونیة المحروسة حرسها الله بمدرسة سعدالدین کوبک رحمه الله في آخر ربیع الاخر سنه سبع وسبعون وستمأیه.»

این نسخهٔ هنری با شمارهٔ Is 1466 Chester

Beatty در کتابخانه و موزهٔ چستربیتی در شهر دوبلین ایرلند نگهداری می‌شود. اطلاعات کامل نسخه‌شناختی این نسخه به‌همراه زندگی‌نامه تذهیب‌کار آن، در وبگاه «مجموعهٔ نسخه‌شناسی و نسخه‌پژوهی هنری» به نشانی http://manuscripts.honar.ac.ir قابل دسترسی است.

پی‌نوشت‌ها

۱. کارشناس بخش نسخه‌شناسی و نسخه‌پژوهی فرهنگستان هنر.

۲. کریم‌زادهٔ تبریزی، احوال و آثار نقاشان قدیم ایران...: ۱۱۳۹-۱۱۴۱.

کتاب‌نامه

کریم‌زادهٔ تبریزی، محمدعلی. احوال و آثار نقاشان قدیم ایران و برخی از مشاهیر نگارگر هند و عثمانی (ج۳). لندن: انتشارات ساتراپ، ۱۳۷۰.

Arberry, Arthur J. *A Handlist of the Korans in the Chester Beatty Library.* Dublin: Hodges, Figgis, 1967.